

DET FÖRMEDEVETNA

Det Förmedvetna har genom åren tilldragit sig mycket mindre intresse än Det Omedvetna och framstår vid en jämförelse som ett tämligen innehållslöst begrepp. I praktiskt psykoanalytiskt arbete tenderar förmedvetna konflikter att behandlas som omedvetna. Därigenom blir deras speciella egenskaper förbisedda och deras tekniska krav inte tillgodosedda. Vi skall här sammanfatta Det Förmedvetnas metapsykologi och ur denna härleda några tekniska principer för psykoanalytiskt arbete med förmedveten problematik.

Dynamiska och topografiska aspekter

Fastän Freud använder begreppet på några ställen i sina tidigare verk, så är det inte förrän i *Drömtydning* (1900) som Det Förmedvetna lyfts fram genom att inlemmas i hans topografiska modell av psyket. Förmedvetna psykiska innehåll karaktäriseras, enligt Freud, av att de har fritt tillträde till medvetandet, under förutsättning att de har tillräcklig intensitet och laddning. En förmedveten föreställning som inte har tillräcklig intensitet och laddning kan inte återkallas till medvetandet, som ett namn vi plötsligt inte kan dra oss till minnes, eller som en sak vi bortser ifrån och därmed försummar, så som tycks ha varit fallet med detta begrepp självt. För Freuds del förefaller begreppets förmedvetenhet inte ha varit en fråga om bristande uppmärksamhet utan snarare en fråga om försvarsmässigt motiverade laddningsförhållanden, dvs kluvenhet.

¹ Kapitlet utgör en översättning av en tidigare opublicerad artikel, David-son (1986b): *The Problem of the Preconscious*.

I konflikter hanterade med *klyvning*² har den för tillfället avspjälkade och icke omfattade delen av den kluvna objektrelationen ett laddningstillstånd som påminner om det vi finner hos förmedvetna föreställningar. Det avspjälkade innehållet har, precis som förmedvetna föreställningar, tillträde till medvetandet och kan, precis som de, viljemässigt återkallas. Men när det avspjälkade återkallas till medvetandet återfår det inte utan vidare³ sin fulla tyngd; dess signifikans blir lätt förbisedd och det tenderar att inte bli till fullo besinnat, eftersom det saknar ”känslomässig relevans” (Kernberg 1975, sid 31, min övers).

Det är ofta oklart huruvida man betraktar det avspjälkade som förmedvetet eller omedvetet. Man talar helt enkelt inte om saken, trots att det är en tekniskt betydelsefull fråga. Kernberg⁴ beskriver i alla fall det avspjälkade som förmedvetet, även om inte heller han förmår sig att använda begreppet.

Både praktiskt och teoretiskt är saken emellertid klar. Som ett psykiskt innehåll med tillträde till medvetandet står det avspjälkade onekligen dynamiskt och topografiskt närmare Det Medvetna än Det Omedvetna. De förmedvetna innehållens tillträde till medvetandet kräver ju inte någon symbolisk omvandling, eftersom ”sekundärprocessen...styr förloppen i Det Förmedvetna...” (Freud 1938, sid 164, min övers). Om det avspjälkade inte uttrycks explicit, så är det under alla omständigheter klart och tydligt implicerat och lätt tillgängligt genom slutledning. Det må ibland vara något fördunklat, men det är

² *Klyvning* (eng: splitting) används genomgående i Kernbergs (1975) begränsade och snäva mening avseende ett försvar genom vilket konflikerande primitiva själv- och objektrepresentationer hålls isär på ett sådant sätt att individen bara kan identifiera sig med dem en åt gången, vilket innebär att den avspjälkade och för tillfället icke omfattade delen av den primitiva objektrelationen måste projiceras.

³ Att upphäva klyvningen kräver en avsevärd arbetsinsats.

⁴ Ibid.

aldrig kodifierat. Därmed råder det ingen tvekan om att det avspjälkade är förmedvetet och inte omedvetet.

Om vi för samman det avspjälkade, Det Förmedvetna i snävare bemärkelse och Det Medvetna till *Det (för-)medvetna*, så får vi ett användbart samlingsbegrepp för alla psykiska innehåll med en icke-symbolisk form och kan formulera följande sats:

På neurotisk struktureringsnivå, där klyvning är ett regressivt fenomen, är patogena konflikter omedvetna, medan de på borderlinenivå är (för-)medvetna.

Strukturella aspekter

Vi har kommit till slutsatsen att patogena förmedvetna konflikter har en icke-symbolisk form och hör hemma på borderlinenivå. Det antyder att de bör involvera Jag- och Över-Jag-strukturerna, men inte Detet. Detta överensstämmer med Freud, som i *An Outline of Psycho-Analysis* (1938) hävdar att ”stora delar av Jaget, och framför allt av Över-Jaget...inte kan förnekas vara förmedvetna” (sid 162, min övers).

Klyvning och klyvningsbaserade försvar ligger till grund för all förmedveten problematik. Bland de försvar som bygger på klyvning finner vi förnekande, projektion och projektiv identifikation. Det är allmänt bekant att dessa försvar vittnar om brister i Jagets gränser och Över-Jagets strukturering. Därmed förstår vi var de förmedvetna konflikterna strukturellt hör hemma.

Förmedvetna konflikter involverar Jag- och Över-Jag-strukturerna.

Genetiska aspekter

Vi har konstaterat att patogena förmedvetna konflikter hör till borderlineproblematiken. I själva verket är det så, att borderlineproblematiken utgörs av förmedvetna konflikter. Vi påminner oss att borderlineproblematik grundläggs i ett utvecklingsmässigt intervall som sträcker sig från det symbiotiska stadiet till objektkonstans. Sedan objektkonstans etablerats är klyvning inte längre ett habituell försvar utan ett regressivt

fenomen. Vi förstår därmed var den klyvningsbaserade, förmedvetna problematiken utvecklingsmässigt hör hemma.

Förmedvetna konflikter handlar om separations- och individuationsproblematik.

Olösta rester av denna problematik indikerar en bristfällig separation och individuation hos primärobjekten. Det är nämligen praktiskt taget omöjligt att fullgöra separations- och individuationsprocessen i samspel med sammansmältande primärobjekt, såvida man inte har tillgång till mer utvecklade föräldrasubstitut.

Interaktionella aspekter

I den psykoterapeutiska situationen framträder de förmedvetna konflikterna först och främst som brister i den terapeutiska alliansen. Sådana brister indikerar alltid en kluvenhet i förhållande till terapins ramar hos den ena eller hos båda parterna i den terapeutiska dyaden. Hos patienten är kluvenheten visavi terapins ramar bara *ett* uttryck, för hans eller hennes fasspecifika problem, men ett som bekräftar att objektkonstans ännu inte uppnåtts.

Denna kluvenhet inför terapins ramar hos borderlinepatienten spelar samma roll som överföringen hos neurospatienten och utgör en särskilt viktig inkörsport till borderlineproblematiken. Det gäller emellertid att ha klart för sig, att de förmedvetna konflikterna, i motsats till neurotiska konflikter, överförs på ett *direkt*, dvs icke-symboliskt, sätt⁵.

Lyckligtvis antar sådan direkt överföring karaktäristiska och lätt identifierbara kommunikativa uttryck: å ena sidan projektiv identifikation och utagerande, båda i någon liten mån derivativa och symboliska, och å den andra förvirring och annan meningsförstörande (icke-)kommunikation, vilka i princip är icke-derivativa och icke-symboliska.

Langs (1982) betonar förekomsten av en spiraliserande medveten och framför allt *omedveten* interaktion mellan tera-

⁵ Winnicott (1971).

peut och patient oavsett graden av strukturering hos parterna, en interaktion vars omedvetna del är kodifierad och till stor del består av derivativa respons på omedvetna perceptioner. I motsats till Langs menar vi att sådan symbolisk interaktion på borderlinenivå bara uppträder glimtvis, beroende på att den är ett helobjektsfenomen⁶.

När separations- och individuationsproblematiken blivit löst i en sådan utsträckning att vi kan tala om objektkonstans och helobjektsrelaterande, antar den omedvetna och symboliska delen av den terapeutiska interaktionen en tilltagande betydelse och blir precis så avgörande som Langs⁷ visat.

Till dess att separations- och individuationsproblematiken blivit löst förblir emellertid samspelet mellan terapeut och patient väsentligen icke-symboliskt. Med Winnicott's⁸ terminologi är den terapeutiska kommunikationen då *direkt* i avsaknad av ett *potentiellt rum*. Innan någonting vidare kan uträttas behöver patienten lära sig *konsten att leka*. Som emellertid Ogden (1985) framhåller, förutsätter skapandet och tolkandet av symboler, på vilken konsten att leka bygger, ett *subjekt*.

Utvecklingsmässig brist på eller regressiv förlust av subjektivitet är alltså liktydig med ett outvecklat eller kollapsat potentiellt rum, vars avsaknad manifesterar sig som kommunikation medels projektiva identifikationer och utagerande eller som försvarsmässig förvirring och andra former av meningsförstörande (icke-)kommunikation⁹. Att lära sig *konsten att leka* blir då synonymt med att genomgå separations- och

⁶ Davidson (1985).

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

⁹ Försvarsmässig förvirring och annan meningsförstörelse utgör klyvnings-effekter. Förvirringen uppträder akut ur desperation. Övrig meningsförstörelse är vanemässig och förekommer typiskt vid missbruk.

individuationsprocessen och att bli ett subjekt. Därför består terapeutens interaktionella ansvar gentemot patienten i ett upprätthållande - och vid behov ett återupprättande - av terapins ramar och av sin subjektivitet¹⁰, vilket i allmänhet är samma sak.

Den grundläggande skillnaden mellan en patogen och en terapeutisk interaktion på borderlinenivå en fråga om gränser och inte om symbolisk mening.

Ekonomiska och adaptiva aspekter

Eftersom förmedvetna konflikter hanteras med klyvning och klyvningsbaserade mekanismer som förnekande, utagerande och projektiv identifikation, har förmedvetna konflikter samma negativa effekter på libidoekonomi och adaptation som dessa mekanismer själva.

Många författare har beskrivit patologisk narcissism och moralisk masochism och de adaptiva problem som sammanhänger med objektrelationer präglade därav. Så vitt bekant har emellertid ingen noterat att de adaptiva problem som sammanhänger med förmedveten borderlineproblematik *antingen* hör till den ena *eller* till den andra av dessa huvudtyper av objektrelationer.

Patologisk narcissism och moralisk masochism är de försvarsmässiga strategier som står till buds för att handskas med förmedvetna konflikter¹¹.

Förmedvetna konflikter som existentiella

¹⁰ Jämför Baranger et al:s (1983, sid 91) definition av *process* som en fråga om att upptäcka och att förstöra bastioner av ”reciprokt förskansade subjekt och objekt”.

¹¹ Valet av strategi beror på huruvida individens kastrations- eller separationsångest är av maskulin eller feminin typ. Blandformer indikerar en lägre grad av strukturering.

Psykoanalytiskt arbetande terapeuter är kluvna i sitt förhållande till existentialismen. Som exempel på detta kan vi framhålla Chessik (1984), som efter att ha noterat att "Sartre och existentialisterna påstår att vi är dömda att vara fria och att omfatta denna frihet" (sid 237, min övers) medger att "intellektuellt är vi alla böjda att hålla med Sartre och att tro att människan har denna förmåga; men verkligheten tycks ge stöd åt Freud på grund av den enorma kraften hos de mänskliga drifterna" (ibid, min övers). Det finns tre skäl till att detta argument inte riktigt övertygar oss: (1) Både artikelns inledning och sammanfattning betonar de kunskapsteoretiska skillnaderna som den verkliga orsaken till den förmenta oförenligheten mellan psykoanalys och existentialism; (2) Chessik gör dessa skillnader till en fråga om antingen - eller, som om den ena disciplinen inte skulle kunna frambringa något av värde för den andra; och (3) Hur starka människans drifter än må vara, så vet vi alla att det inte finns något enda mänskligt driftderivat som inte låter sig kontrolleras.

För att bara ge ytterligare ett exempel på psykoanalytiskt arbetande terapeuters kluvenhet till existentialismen kan vi nämna Avery Weisman, som i sin bok *The Existential Core of Psychoanalysis* (1965) utgjuter sitt förakt för existentialister. Ändå hävdar han, utan att skämmas, att dessa terapeuter har en existentiell hållning. Terapeuterna påstås inse vad existentialister inte skulle förstå, nämligen att ansvar är en funktion av realitetstestning. Weisman bevisar giltigheten hos sin självklara tes men förbigår att patientens ansvarighet är en funktion av terapeutens hållning. Att hållas ansvarig befrämjar realitetstestningen och därmed ansvarigheten, åtminstone hos ickepsykotiker¹². Ansvarskonflikter blir som tydligast i terapins ramfrågor, men dem ägnar Weisman inte någon uppmärksamhet. Det förefaller därför som om Weisman, utan att kanske vara riktigt medveten om saken, i själva verket försvarar den

¹² Kernberg (1975) illustrerar detta med sin beskrivning av olika reaktioner på en konfrontativ approach gentemot försvarsmässiga manövrer: borderlinepersonligheten förbättrar sina jagfunktioner, medan den prepsykotiska patienten blir mer öppet psykotisk.

självbedrägliga¹³ och inte den existentiella kärnan hos psykoanalysen.

Inom den existentialistiska traditionen av filosofiskt tänkande finns två namn av särskild betydelse: Martin Heidegger och Jean-Paul Sartre. Den förre har inspirerat Medard Boss och Ludwig Binswanger, *Daseinsanalysens* fäder. Enligt Boss (1963) gör Daseinsanalytikern anspråk på att integrera psykoanalysen med Heideggers *ontologiska analys*. Därvid råkar han emellertid kasta ut libidoteorin, neurosbegreppet, överföringsfenomenen och symboltolkningen, varefter det inte återstår så mycket av psykoanalysen.

Med Jean-Paul Sartre är det på det hela taget tvärtom. Han är en uttalad ateist; han är motståndare till psykoanalysen (som han betraktar som ett självbedrägligt försök till urskuldande i termer av psykisk determinism); och hans monumentala arbete *Varat och Intet* (1943), som är ett medvetet försök att avfärda psykoanalysen, ”är faktiskt ett fantastiskt projekt omedvetet ägnat att förbättra psykoanalysen och dess sätt att befria människan” (Börjesson 1985, sid 93). Detta gäller i särskilt hög grad Sartres beskrivning av människans existentiella predikament, som framstår som en synnerligen användbar uppsättning kriterier på ett separat och individuerat subjekt. Människans existentiella predikament är enligt Sartre (1943, 1946):

1. Subjektivitet
2. Valfrihet
3. Existentiellt ansvar
4. Existentiell ångest

Ad 1: ”Om Gud inte existerar, finns det åtminstone en varelse vars existens föregår hennes essens...[och]... den varelsen är människan...[som]...till att börja med...är ingenting. Hon blir inte någonting förrän senare, och då blir hon vad hon själv gör

¹³ Härmed avses den tradition som alltsedan Freud tvekar att hålla såväl patient som terapeut ansvarig, som tenderar att tolka också sådant som är viljemässigt och (för-)medvetet, som har så lätt att glömma bort att det finns ett förmedvetet och som har så svårt att förstå ramarnas betydelse.

sig till. Om...det är sant att existensen föregår essensen är människan ansvarig för vad hon är” (Sartre 1946, sid 28-29, min övers).

Ad 2: ”När vi säger att människan väljer sig själv, menar vi att var och en av oss måste välja sig själv; men därmed menar vi också att genom att välja för sig själv väljer hon för alla människor... Att välja mellan det ena och det andra är samtidigt att bekräfta värdet av det valda; för vi är oförmögna att någonsin välja det sämre” (op. cit, sid 29, min övers).

Ad 3: ”Om, vidare, existensen föregår essensen och vi bejakar existensen samtidigt som vi formar vår bild, är den bilden giltig för hela vår epok” (ibid, min övers). ”När jag formar mig själv formar jag människan” (ibid, min övers).

Ad 4: ”Detta gör det möjligt för oss att förstå innebörden av... ångesten, övergivenheten och förtvivlan” (op. cit, sid 30, min övers).

Paradoxalt nog är den mänskliga friheten så fullständig och så tvingande att den är oundviklig; att välja att inte välja är nämligen också ett val. Fastän valet faktiskt är oundvikligt kan vi ändå lura oss själva att vi inte har något val. Sådant *självbedrägeri bygger alltid på klyvning* i olika kombinationer med andra försvarsmekanismer som förnekande, idealisering, devaluering projektion och fantasier om omnipotens eller maktlöshet. Eftersom klyvning alltid ingår i självbedrägliga försök att bortse ifrån människans predikament, kan individens medvetande om den avspjälkade sidan av konflikten vara rent intellektuell, avlägsen och vag. Detta medvetande kan vara reducerat till ‘att veta att man har vetat’ och återkallandet av det avspjälkade kan kräva en avsevärd ansträngning; men individen har ändå alltid en viss medvetenhet därom. När patienten konfronteras med den avspjälkade delen av den existentiella konflikten svarar han eller hon vanligtvis någonting i stil med: ”Det har jag egentligen alltid vetat men bara inte tänkt på.”

Sammanfattningsvis kan vi säga att de existentiella predikamenten utgör premisserna för vår specifikt mänskliga existens som subjekt. Existentiella konflikter uttrycker den mänskliga obenägenheten att acceptera dem. Som kollisioner mellan önsketänkande och verklighet, mellan illusion och fakticitet, utgör de det hinder¹⁴ som måste övervinnas innan sekundärprocessen fullständigt och slutgiltigt etableras.

Det existentiella är faktiskt och verkligt¹⁵ (i motsats till det neurotiska som är symboliskt och illusoriskt); det är icke reducerbart (i motsats till det neurotiska som är tolkbart); och sålunda behöver det accepteras och sörjas.

Existentiella konflikter är förmedvetna och kan inte upplösas genom verbaliserade tolkningar. Sådana konflikter

¹⁴ Detta hinder är Freuds (1915) gåtfulla "*andra censor*; belägen mellan systemen Pcs. och Cs...bevisad bortom allt tvivel" (sid 193, min kursiv, min övers) men likväl förlorad i hans senare skrifter. Dess funktion har av Basch (1981) identifierats som *negerande* (eng. disavowal) och betraktats som "det huvudsakliga försvaret vid *narcissistiska* karaktärsstörningar" (sid 171, min kursiv, min övers). Sandler & Sandler (1983), däremot, uppfattar den som en instans inriktad "på undvikande av skam, förlägenhet och förödmjukelse" (sid 421, kursiv i originalet, min övers) genom en *masochistisk tillagsinställning* avseende "*tankar och känslor här och nu*" (sid 423, min kursiv, min övers). Tack vare dem kanske vi till slut kan lösa gåtan: *Den gåtfulle andre censorn är helt enkelt subjektets viljemässiga uppmärksamhet*. Freuds problem med viljan och det viljemässiga sammanhänger med hans förhållande till ansvar. Det är kanske ingen slump att ordet saknas i registret till hans samlade verk. Kluvenheten till människans fria vilja och till hennes därmed sammanhängande ansvar löper som en röd tråd genom psykoanalysens historia och avspeglar sig, som vi ovan sett, i terapeuternas förhållande till existentiellismen. Att Freud tappade bort både Det Förmedvetna och dess portvakt, den andre censorn, berodde därför knappast på att han var disträ; han var kluven till dessa saker. I detta sammanhang bör det också noteras, att den artikel som detta kapitel utgör en översättning av 1986 refuserades av *International Journal of Psycho-Analysis* med kommentaren att den var "det dummaste man sett". Det Förmedvetna är än idag problematiskt för många kollegor.

¹⁵ Jfr Freuds *aktualneuros* (ty: *aktual* = faktisk, verklig).

blir man färdig med genom ett sorgearbete som leder fram till att det oavvisliga slutligen godtas.

Tekniska implikationer

Eftersom det existentiella är förmedvetet och icke-neurotiskt, är det, som vi redan konstaterat, med nödvändighet också icke-symboliskt. Härav kan vi dra följande slutsats.

(1) Existentiella konflikter kräver en icke-tolkande teknik.

De kräver hållande (eng: holding), det vill säga härbärgerande (med allt vad det innebär av tålmod, impuls kontroll, konstans och integrerande förmåga) och upprätthållande av ramverket.

Härbärgerande har förtjänstfullt beskrivits av Ogden (1982) och andra. Betydelsen av det fasta ramverket har mycket övertygande beskrivits av Langs (1978, 1982), ehuru hans synpunkter på hur ramverket upprätthålles förefaller något ofullständiga. Eftersom Langs inte skiljer mellan det omedvetna och neurotiska å ena sidan och det (för-)medvetna och icke-neurotiska å den andra, förbiser han att det finns förmedvetna konflikter i varje ramfråga. Därmed blir vår andra slutsats denna:

(2) Patienten måste konfronteras med sina existentiella konflikter i allmänhet och med som utkristalliseras kring ramarna i synnerhet; de behöver klarifieras, accepteras och sörtjas.

Detta är det nödvändiga handhavandet av alla konflikter som patienten hanterar med klyvning. Inte förrän klyvningen har överbryggats och den faktiska, bistra verkligheten blivit accepterad och godtagen, inte förrän då blir de neurotiska konflikterna tillgängliga för verbaliserade tolkningar. Härav kan vi dra vår tredje och vår fjärde slutsats:

(3) Det faktiska och verkliga måste gå före det förvrängda.

(4) Ramfrågor måste ges absolut prioritet.

Olösta existentiella konflikter blockerar neurotiska konflikter och arbetet med de förra måste därför ovillkorligen föregå arbete med de senare. Det finns i huvudsak två skäl till att existentiella konflikter blockerar det tolkande arbetet med neurotiska konflikter¹⁶:

- (a) Olöst existentiell problematik tenderar att utkristalliseras kring ramverket och att därmed försvaga den terapeutiska alliansen, så att denna inte förmår erbjuda den nödvändiga trygghet som ett accepterande och ett integrerande av den verbaliserade tolkningen kräver.
- (b) Så länge klyvningsprocesser är förhärskande tenderar verbaliserade tolkningar att genom klyvning avspjälkas från det tolkade. Därför är det precis som Ogden (1982) skriver, att delobjektsrelaterande utgör en mycket dålig jordmån för verbaliserade tolkningar.

Helobjektsrelaterande är något som man tillägnar sig successivt och denna process kommer igång först sedan den depressiva positionen etablerats. Det är egentligen först i den depressiva positionen som patientens förmåga att acceptera och integrera verbaliserade tolkningar av omedvetna derivat sakta men säkert börjar öka. Uppträdandet av omedvetna derivat i allmänhet och som svar på verbaliserade tolkningar i synnerhet (med vars hjälp tolkningarnas validitet kan testas) indikerar att utvecklingen av denna integrerande förmåga har kommit igång. Men så länge klyvning förekommer som ett habituellt, dvs icke-regressivt, försvar förblir integreringen av verbaliserade tolkningar högst ofullständig och deras effekt inte sällan kaotisk. Därför delar vi till fullo Ogdens¹⁷ uppfattning, att värdet av verbaliserade tolkningar på denna nivå är högst tvivelaktigt.

¹⁶ Davidson (1985).

¹⁷ Ibid.

Hypoteser

Vad som i det föregående sagts kan summeras i följande hypoteser (Davidson 1986a).

1. Det finns en särskild kategori icke-neurotiska problem som vi kan kalla existentiella.
2. Existentiella problem är förmedvetna.
3. Kring förmedveten problematik kommunicerar man väsentligen manifest och direkt.
4. Försvar emot förmedvetna konflikter ger kommunikationen ett påtagligt inslag av projektiva identifikationer och utagerande eller av försvarsmässig förvirring och andra former av meningsförstörande (icke-)kommunikation.
5. Den existentiella problematiken handlar om separation och individuation.
6. I den terapeutiska situationen utkristalliserar sig den hårt försvarade existentiella problematiken kring terapins ramverk och ageras ut som rambrott och som kompromisser med terapins ramar.
7. Terapeutiskt arbete med ramfrågor kräver utöver holding konfrontationer och klarifikationer av de existentiella konflikter som manifesterar sig som rambrott och kompromisser med ramarna.
8. Det terapeutiska arbetet med den existentiella problematiken handlar om att konkretisera, definiera, acceptera, sörja och godta de existentiella predikamenten.
9. Terapeutiskt arbete med existentiell problematik ger upphov till en manifest och direkt kommunikation väsentligen tom på omedvetna derivat.
10. Genom sådan kommunikation bearbetas narcissistisk och masochistisk problematik.
11. Framgångsrikt arbete med narcissistisk och masochistisk problematik resulterar i en avgränsning av Jaget och en strukturering av Över-Jaget.
12. Sådant arbete befördrar separation och individuation och leder till objektkonstans och framträdandet av ett subjekt.

13. Symbolisk interaktion är en funktion av individens förmåga att relatera till hela objekt och etableras inte förrän objektkonstans uppnås.
14. Genom symbolisk interaktion blir det neurotiska tillgängligt.
15. Verbaliserade tolkningar av omedvetna neurotiska konflikter förutsätter symbolisk interaktion.
16. Innan objektkonstans uppnåtts kan verbaliserad tolkning av omedvetna derivat bara tillämpas i ganska sällsynta men nog så betydelsefulla glimtar av symboliskt relaterande.
17. Patientens typ av kommunikation kan med fördel tjäna som orientering för terapeuten i och för hans val av teknik.
18. En sådan teknik är mer effektiv än traditionell psykoanalytisk teknik med avseende både på tidsåtgång och kliniska resultat.

Validering

I ett tidigare arbete¹⁸ som innehöll 65 ordagrant återgivna sessioner med en meningsförstörande borderlinepatient och en utvärdering av 39 konsekutiva icke-psykotiska fall behandlade före och efter det att dessa idéer koncipierats, kunde samtliga hypoteser valideras, hypoteserna 16 och 18 dock endast ofullständigt beroende på materialets begränsade omfattning.

Slutsatser

Det är av fundamental betydelse att noggrant skilja mellan vad som är tolkbart och vad som inte är det, det vill säga att skilja mellan omedvetna och neurotiska konflikter å ena sidan och (för-)medvetna och icke-neurotiska å den andra. Enklast gör man det genom att låta sig vägledas av patientens kommunikationstyp i sitt val av intervention.

Använder man Sartres existentiella predikament som kriterier på det separerade och individuerade subjektet, framträder det förmedvetna och icke-neurotiska i förekommande konflikter med önskvärd tydlighet. Dessutom påminner de oss om att konsekvent tillvarata patientens vilja, valfrihet och ansvar.

¹⁸ Davidson (1986).

Som vi i ett tidigare arbete¹⁹ har visat, påskyndar en teknik som bygger på de presenterade principerna separations- och individuationsprocessen och förkortar därmed de långdragna borderlineterapierna.

Diskussion

Vi har talat om delobjekts- och helobjektsrelaterande som väsensskilda och tydligt urskiljbara. Detta hindrar inte att helobjektsrelaterande förekommer under korta men synnerligen viktiga mellanspel, innan det integrerade funktionssättet etablerats. Dessa gyllene stunder får en alldeles särskild terapeutisk betydelse genom att de ger patienten en hoppningivande försmak av ett helt nytt sätt att känna, tänka och relatera.

Vidare har vi talat om att klyvningen är det fundamentala i delobjektsrelaterandet och att det är ett försvar som ersätts av andra, mindre destruktiva mekanismer när objektkonstans uppnåts. Vi har sagt att klyvning därmed övergår från att vara ett habituellt, dvs vanemässigt och typiskt, till ett regressivt försvar som bara uppträder när Jaget sviktar under en övermäktig belastning. Det är viktigt att ha klart för sig, att ingen någonsin lämnar klyvningsmekanismen bakom sig för gott. Alla har en stressgräns bortom vilken de tidigare, principiellt passerade funktionssätten återkommer. Med tilltagande integrering och ökande ångesttolerans kommer den gränsen att skjutas allt längre bort men inte försvinna.

Vi har också betonat ramfrågornas avgörande betydelse. Det betyder emellertid inte att borderlineterapin ständigt sysslar med ramkonflikter. Det vore inte bara outhärdligt utan också meningslöst. Genom att förvissa sig om att man är helt överens om ett fullständigt terapeutiskt kontrakt *innan* man börjar arbetet försäkrar man sig om att patienten har ett progressivt och konstruktivt jag som är berett att s.a.s. betala priset för det som skall uppnås. Mer än så kan vi inte och bör vi nog inte göra. Motivationen skall inte bedömas (då objektifierar man sin patient), den låter man det potentiella subjektet manifesteras

¹⁹ Ibid.

i det konfliktlösningsarbete som nu tar sin början. I psykoanalytiskt arbete tar man konflikterna i den ordning de bjuder sig. Trängs de i portgången ger man företräde åt de faktiska och verkliga. Bjuder sig flera faktiska och verkliga konflikter samtidigt, prioriterar man ramfrågorna, och bland dem uppriktigheten. Det är helt logiskt.

Varje psykoanalytiskt arbetande terapeut känner säkert den klyvningsbaserade förmedvetna problematiken från flertalet av sina patienter. Med Kernberg (1975) har vi talat om sådan habituell klyvning som *borderline*, trots att kanske de flesta skulle säga att de mest har *neurosfall*. Vi kan gärna kalla dem så, men vad skall vi då kalla dem som har objektkonstans, helobjektsrelaterande och symbolisk kommunikation? Huvudsaken är inte vad vi kallar dem, utan att vi kan skilja dem åt och att vi anpassar vår teknik efter deras behov. Klart står emellertid att endera begreppet behöver omdefinieras. Det stora flertalet patienter har inte objektkonstans. Då gäller inte den klassiska neurosterapin utan en teknik som är ägnad deras förmedvetna problematik.

Den psykoanalytiska kultur i vilken vi verkar och i vilken vi fått vår utbildning är kluven till Det Förmedvetna. Därmed är det inte så konstigt om också vi är kluvna därtill. Konfronterade med vår kluvenhet är det nog ofrånkomligt att vi känner oss både provocerade och omtumlade.

Sammanfattning

Konflikter som hanteras med försvar baserade på klyvning bör betraktas som förmedvetna. Som uttryck för defekter i Jagets avgränsning och Över-Jagets strukturering tillhör de separations- och individuationsproblematiken.

Det är dessa klyvningsbaserade konflikter som ger upphov till störningar i den terapeutiska alliansen, vilka indikerar förekomsten av en kluvenhet till terapins ramar hos terapins parter. All kluvenhet är (själv-)bedräglig. Det gäller också den kluvenhet med vilken terapeuter alltsedan Freud omfattat Det Förmedvetna. I den mån vi är kluvna till vårt ansvar kan vi

omöjligt hålla våra patienter ansvariga. Med en egen kluvenhet blir det svårt för oss att hjälpa våra patienter med deras.

Utagerande och projektiva identifikationer utgör försvar emot sådana förmedvetna konflikter men innehåller samtidigt i någon liten mån symboliska uttryck för dem. Den meningsförstörande icke-kommunikationen, däremot, har ett så obetydligt symboliskt innehåll att den måste uppfattas som rätt och slätt ett försvar emot förmedvetna konflikter.

Den förmedvetna problematiken analyseras, löses och genomarbetas genom en kommunikation som är manifest (i motsats till latent) och direkt (i motsats till symbolisk).

Därvid handlar det antingen om patologisk narcissism eller moralisk masochism, vilka uppfattas som de två till buds stående försvarsmässiga strategierna visavi förmedvetna konflikter. Sartres existentiella predikament utgör en pregnant sammanfattning av problematiken ifråga.

Eftersom förmedvetna konflikter är icke-symboliska påkallar de en icke-tolkande teknik baserad på härbärgerande och upprätthållande av ramverket. Förmedvetna konflikter kan inte tolkas, bara konfronteras och klarifieras. Deras existentiella innehåll behöver konkretiseras, definieras, accepteras, sörjas, godtas och integreras.

Terapeuten kan befordra sin patients separations- och individuationsprocess och minska tidsåtgången i sina borderlinetrapier genom att upprätta och försvara terapins ramar, genom att låta sin patient manifesteras sin kontrakterade vilja, genom att utöva sin valfrihet och i övrigt ta sitt ansvar som subjekt och genom att kontinuerligt övervaka kommunikationstypen och välja intervention därefter.

Referenser

- Baranger, M, Baranger W. Och Mom, J. (1983). Process and non-process in analytic work. *Int. J. Psycho-Anal.* **64**, 1-15.
- Basch, M.F. (1981). Psychoanalytic interpretation and cognitive transformation. *Int. J. Psycho-Anal.* **62**, 151-175.

- Boss, M. (1963). *Psychoanalysis and Daseinsanalysis*. New York/London: Basic Books.
- Börjesson, B. (1985). Se Människan! 10 radioföreläsningar om Jean-Paul Sartres bok om människans existentiella predikament, Varat och Intet. Stockholm: Sveriges Radio. (Sidhänvisningen avser författarens manuskript.)
- Chessik, R. D. (1984). Sartre and Freud. *American Journal of Psychotherapy*, **38**:2, 229-238.
- Davidson, C. (1985). Notes on Robert Langs' Conspiracy. Accepted for publication in *The yearbook of Psychoanalysis and Psychotherapy*.
- (1986a). *Psykoanalytisk Terapi II. Kommunikativ Teknik i Teori och Praktik*. Stockholm: Altum.
- (1986b). *The Problem of the Preconscious*. Opubl. artikel.
- Freud, S. (1900). The interpretation of dreams. *S.E.* 4-5.
- (1915). The unconscious. *S.E.* 14:166-215.
- (1938). An outline of psycho-analysis. *S.E.* 23:144-207.
- Kernberg, O. F. (1975). *Borderline Conditions and Pathological Narcissism*. New York: Jason Aronson 1976.
- Langs, R. (1978). *The Listening Process*. New York: Jason Aronson.
- (1981). Modes of "cure" in psychoanalysis and psychoanalytic therapy. *Int. J. Psycho-Anal*, **62**, 199-214.
- (1982). *The Psychotherapeutic Conspiracy*. Sv övers av Claes Davidson: Den psykoterapeutiska sammansvärjningen. Stockholm: W&W, 1985.
- Ogden, T. H. (1982). *Projective Identification and Psychotherapeutic Technique*. New York: Jason Aronson.
- (1985). On potential space. *Int. J. Psycho-Anal*, **66**, 129-141
- Sandler, J. And Sandler, A.-M. (1982). The 'second censorship', the 'three box model' and som technical implications. *Int. J. Psycho-Anal*. **64**, 413-425.
- Sartre, J-P (1943). *L'être et le néant*. Sv. Övers av R Matz: Varat och Intet i urval. Göteborg: Korpen, 1983.
- (1946). *L'existentialisme est un humanisme*. Eng. övers: Existentialism and Humanism. London: Methuen, 1984.
- Weisman, A. D. (1965). *The Existential Core of Psychoanaly-*

sis. Reality Sense and Responsibility. Boston: Little, Brown.
Winnicott, D. W. (1971). *Playing and Reality.* London: Tavistock Publications Ltd. Svensk övers: Lek och verklighet. Stockholm: N&K, 1981.